

MINTAQANING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI MODELLASHTIRISH.

Yusupov Nurbekjon Xasan o‘g‘li

Samarqand iqtisodiyoti va servis instituti

“Menejment” kafedrası

Assistant

Shokirov Shukurullo

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Menejment (tarmoqlar va sohalar) yonalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur tezisdá mintaqalarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini modellashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etiladi. Tadqiqotda iqtisodiy tizimlarning murakkablik darajasi, hududiy rivojlanish dinamikasini belgilovchi matematik modellar va ularning boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: modellashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy tizim, mintaqaviy dinamika, prognozlash, ekonometrik tahlil, hududiy boshqaruv.

Abstract. This thesis explores the theoretical and practical aspects of modeling the socio-economic development processes of regions. The research analyzes the complexity of economic systems, mathematical models determining regional development dynamics, and their role in making management decisions.

Keywords: modeling, socio-economic system, regional dynamics, forecasting, econometric analysis, regional management.

Аннотация. В данной тезисе исследуются теоретические и практические аспекты моделирования процессов социально-экономического развития регионов. В исследовании анализируются степень сложности экономических систем, математические модели, определяющие динамику регионального развития, и их роль в принятии управленческих решений.

Ключевые слова: моделирование, социально-экономическая система, региональная динамика, прогнозирование, эконометрический анализ, региональное управление.

Kirish

Mintaqa murakkab ijtimoiy-iqtisodiy tizim bo‘lib, uning rivojlanishi ko‘plab o‘zaro bog‘liq omillar ta’sirida kechadi. Bugungi kunda hududiy iqtisodiyotni samarali boshqarish uchun faqat joriy ko‘rsatkichlarga tayanish kifoya qilmaydi. Rivojlanish tendentsiyalarini modellashtirish orqali kelajakdagi iqtisodiy holatni simulyatsiya qilish, resurslarning optimal taqsimotini topish va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan inqirozlarning oldini olish imkoniyati tug‘iladi. Shu sababli, mintaqaviy tizimlarni modellashtirish zamonaviy iqtisodiyot fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini modellashtirishda bir necha fundamental yondashuvlar mavjud. Avvalo, **ekonometrik modellashtirish** keng qo‘llaniladi. Bu usul yordamida mintaqadagi demografik jarayonlar, ishlab chiqarish hajmi va ijtimoiy infratuzilma o‘rtasidagi miqdoriy bog‘liqliklar aniqlanadi. Masalan, investitsiyalar hajmining ortishi aholi turmush darajasiga qanday ta’sir ko‘rsatishini ko‘p omilli regressiya modellari orqali hisoblash mumkin.

Ikkinchi muhim yo‘nalish - **tizimli dinamika modellari**. Ushbu yondashuv mintaqani yagona bir organizm sifatida ko‘rib, uning tarkibiy qismlari (sanoat, qishloq xo‘jaligi, ijtimoiy soha, ekologiya) o‘rtasidagi teskari aloqalarni o‘rganadi. Bu modellar uzoq muddatli istiqbolda mintaqaning barqarorligini baholashda juda samaralidir. Raqamlashtirish sharoitida sun‘iy intellekt va "neyron tarmoqlari"ga asoslangan modellar ham kirib kelmoqda, ular katta hajmdagi statistik ma’lumotlarni qayta ishlab, yuqori aniqlikdagi prognozlarni beradi.

Bundan tashqari, modellashtirish jarayonida mintaqaning o‘ziga xos xususiyatlari - geografik joylashuvi, tabiiy resurslari va mehnat salohiyati alohida o‘zgaruvchilar sifatida kiritiladi. Modellar qurishda nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki aholi salomatligi, ta’lim darajasi va ekologik muhit barqarorligi kabi ijtimoiy ko‘rsatkichlar ham

muvozanatlashtiriladi. Bu esa "aqli mintaqa" (Smart Region) kontsepsiyasini amalga oshirishda huquqiy va iqtisodiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni modellashtirish mintaqani strategik boshqarishning eng samarali mexanizmi hisoblanadi. U boshqaruv organlariga nazariy taxminlardan voz kechib, aniq hisob-kitoblarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Modellashtirish vositalarining takomillashib borishi mintaqalararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirishga va mamlakatning umumiy iqtisodiy salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Макаров И.Н., Бизин С.В. - Региональная экономика и управление развитием региона. Учебное пособия. Воронеж: НАУКА-ЮНИПРЕСС, 2021. -116с.
2. Кнауб Р.В., Шамаева Е.Ф., Анисимова О.В., Горюнова Е.А. - Устойчивое развитие. Учебное пособие. Томск-Москва-Дубна: издательство РАЕН, 2021. -264с.
3. Данилина М.В., Терновсков В.Б. -Устойчивое развитие.Учебное пособия. Москва: РУСАЙС, 2020. -126с.
4. Marin Drinov Management of socio-economic transformations of business processes: current realities, global challenges, forecast scenarios and development prospects. Scientific monograph.Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences:Sofia, 2023. - 327p. Qo'shimcha adabiyotlar:
5. Батракова Л.Г. Социально-экономическая статистика : учебник / Л.Г. Батракова. - Москва : Логос, 2020. - 480 с. - ISBN 978-5-98704-657-9. -Текст : электронный. -URL: <https://znanium.com/catalog/product/1213741> (дата обращения: 31.03.2020)
6. Эффективность управления социально-экономическим развитием административно-территориальных образований : монография / под ред. д-ра экон. наук, проф. В.И. Терехина. -М.: ИНФРА-М, 2018. -315с. (Научная мысль). <http://znanium.com/catalog.php?bookinfo=924711>

7. Топильдиев С.Р., Хасанов Р.Р. Инновационные модели социально-экономического развития. Учебное пособие. -Ташкент: Экономика, 2019.

Axborot manbaalari:

8. www.gov.uz

9. www.lex.uz

10. www.mf.uz

11. www.cbu.uz

12. www.stat.uz

13. www.soliq.uz

14. www.openbudget.uz

15. www.prezident.uz

16. www.sciencedirect.com